

En levande psalmbok?

Den svenska psalmboken i nutida funktion

ANNA J. EVERTSSON

Inledning

År 1986 antog kyrkomötet en ny psalmbok för Svenska kyrkan, *Den svenska psalmboken* 1986. Samtidigt noterades i kyrkomötet ett behov av kontinuerligt förnyelsearbete vad gäller psalmdiktning. Under åren som förflutit sedan dess har flera olika psalmbokstillägg kommit där utgivarna sett dem som tillägg till *Den svenska psalmboken* 1986:

- ett tillägg av psalmer (701–800) i *Den svenska psalmboken. Antagen av 1986 års kyrkomöte. Med Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens psalmtillägg* (701–800), 1987;
- *Psalmer i 90-talet*, 1994, med förord undertecknat av dåvarande ärkebiskop Gunnar Weman, som ansluter i numrering till 1987 års EFS-tillägg (801–923);
- ett nytt tillägg av psalmer (701–800) i *Den svenska psalmboken med tillägg*, 2002, utarbetat under ledning av Verbum Förlag, bearbetat av Svenska kyrkans musikråd samt antaget av EFS styrelse (som ersättning för tillägget från 1987);
- *Psalmer i 2000-talet*, 2006, med förord av dåvarande ärkebiskop KG Hammar, som ansluter i numrering till *Den svenska psalmboken med tillägg*, 2002 (801–966; psalmerna 917–966 utgörs av ett urval ur *Psalmer i 90-talet*).

Dessa psalmbokstillägg är inte antagna av kyrkomötet och därmed inte officiella tillägg, men i *Psalmer i 90-talet* skriver Weman att tillägget ses som ”svar på kyrkomötets intentioner” om kontinuerligt

förnyelsearbete.¹ Flera andra sånghäften används också i gudstjänster och andra sammanhang. Tekniken att projicera sånger på duk eller vägg har öppnat möjligheter för den enskilda församlingen att bredda psalmsurvalet ännu mer. Mångfalden kan för en del uppfattas som berikande och för andra som förvirrande. Under flera år har ”psalmboksfrågan” aktualiserats i kyrkomötet. År 2012 beslutade därför kyrkomötet att en studie av psalmbokens användning i Svenska kyrkan skulle genomföras.² Denna förstudie ligger till grund för föreliggande uppsats, som syftar till att *belysa användningen av psalmboken* i Svenska kyrkan med utblickar mot kultur- och samhällsliv i övrigt: psalmboken i funktion. Ett funktionellt perspektiv innebär ”att man inte bara söker se de olika företeelserna man forskar kring [...] som isolerade företeelser utan också undersöker vilken roll de spelar tillsammans med andra faktorer i kyrkolivet, i samhället i stort eller för enskilda människor utan naturlig anknytning till kyrka eller samfund”.³

Den svenska psalmboken utgör tillsammans med *Bibeln*, *Den svenska kyrkohandboken*, *Den svenska evangelieboken* och *En liten bönbok* Svenska kyrkans gudstjänstböcker. Dessa är uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära och ska antas av kyrkomötet.⁴ Enligt *Kyrkoordning*

---

1 *Psalmer i 90-talet*, 1994, s. 3.

2 Uppdraget *Förstudie om psalmbokens användande* kommer från Kyrkomötets skrivelse 2011:10, ”Den svenska psalmboken”. Kyrkomötet biföll motion 2011:93, ”Den svenska psalmbokens användande”, om att under innevarande mandatperiod initiera ett projekt i vilket användningen av den nuvarande psalmboken undersöks; se även Gudstjänstutskottets betänkande 2011:4. Målen för förstudien är bl.a. att redovisa kunskap från relevant forskning om psalmbokens användande och att redovisa de undersökningar som gjorts inom Svenska kyrkan om psalmernas användande. För att uppnå målen har bl.a. en inventering av relevant forskning och genomförda undersökningar inom området genomförts. Detta har kompletterats med samtal med de olika stiftens stiftsmusiker respektive musikkonsulenter. I förstudien ingår att redovisa forskning och undersökningar, men inte att genomföra någon ny religions-sociologisk studie. Kyrkokansliet har generöst låtit förstudien få ligga till grund för denna artikel vilket jag tackar för. För mer information hänvisas till förstudien själv, Evertsson 2013 (opubl.).

3 Selander, S.-Å. 1994, s. 189; se även Selander, S.-Å. 2001a och 2001b där detta utvecklas.

4 *Kyrkoordning* 2014, 18 kap. 1 §. Psalmboken utgör alltså ett av Svenska kyrkan bejakat dokument. Lars Eckerdal, Birger Gerhardsson och Per Erik Persson lyfter fram relationen mellan ”kyrkans lära” och gudstjänsten: Eckerdal, Gerhardsson & Persson 1989, t.ex. s. 147, 153, 162.

för Svenska kyrkan 2014 ska *Den svenska psalmboken* användas vid huvudgudstjänster och kyrkliga handlingar; psalmer får bytas ut mot andra psalmer och församlingssånger som inte ingår i *Den svenska psalmboken* om den präst som leder gudstjänsten och tjänstgörande musiker är ense.⁵ *Den svenska psalmboken* 1986 (psalmerna 1–700) sammanbinds vanligtvis med *Den svenska Evangelieboken* 2002, *En liten bönbok* 2005, Martin Luthers *Lilla katekes* samt *Den svenska kyrkohandboken Utdrag* under namnet *Den svenska psalmboken*.

Psalmbok och psalmer i kyrkoliv

Den svenska psalmboken 1986 och dess psalmer används i olika sammanhang och på olika sätt i kyrkolivet i Svenska kyrkan, både kollektivt i gemenskap med andra och enskilt. Därmed kan också olika funktioner framträda.

Gudstjänstliv – vad sjunger församlingarna ur?

Att *Den svenska psalmboken* 1986 och psalmer ur denna används i gudstjänster i Svenska kyrkan får förutsättas utifrån vad kyrkoordningen stadgar, men i vilken omfattning den används är svårare att fastställa. Genom två studier presenterade av Torbjörn Axner 1997/1998 respektive 2010 framgår att möjligheten att i viss utsträckning även använda psalmer ur andra psalm- och sångsamlingar nyttjats.⁶ Under de dryga tio år som gått mellan undersökningarna har en förändring skett: fler anger i den senare undersökningen än i den tidigare att man ibland använder någon annan psalm- eller sångbok än *Den svenska psalmboken* och färre uppger att man aldrig gör det.

Med hjälp av Lunds universitets Kyrkohistoriska Arkiv (LUKA) och frågelistan *Kyrklig sed* 2008–2009 (LUKA 28) kan frågeställningen om vilka andra psalm- och sångsamlingar som används belysas.⁷ En

⁵ *Kyrkoordning* 2014, 18 kap. 4 §.

⁶ Axner 1998, s. 18, Bilaga 2:21. Uppgiftslämnarna har fått besvara frågan under rubriken "Vid huvudgudstjänst"; Axner 2010.

⁷ Professor emeritus Göran Gustafsson har tjänstvilligt ställt materialet till förfogande och också varit behjälplig med bearbetningar och tolkningar av det; för

jämförelse mellan användningen av de olika tilläggen och 1937 års psalmbok visar följande:

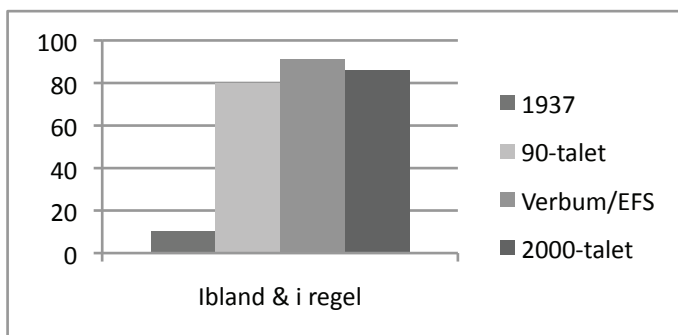

Diagram 1. Användning av *Den svenska psalmboken* 1937 och tre psalmbokstillägg enligt LUKA 28 (procent).

Den svenska psalmboken 1937 innehåller flera psalmer som inte ingår i *Den svenska psalmboken* 1986, men i endast tio procent av pastoraten används ännu psalmer ur denna. *Psalmer i 90-talet* används i 80 procent av pastoraten. Det finns en liten tendens i LUKA 28: med ökande folkmängd i pastoraten anger allt färre att man aldrig sjunger ur detta tillägg. Det psalmbokstillägg som Verbum och EFS lät göra och som publicerades 2002 sammanbundet med *Den svenska psalmboken* 1986 har haft stor genomslagskraft och också fått regelbunden användning i stor omfattning: 91 procent anger att man använder det. Sett till pastoratens folkmängd är det små skillnader, men klart fler anger att man ”i regel” använder detta tillägg i medelstora och större pastorat (5000 eller fler innevånare) än i de mindre pastoraten (färre än 5000 innevånare). År 2006 kom *Psalmer i 2000-talet* och det används av 86

detta vill jag tacka honom. *Kyrklig sed* 2008–2009 sändes ut till 974 pastorat i Svenska kyrkan 2009 och rör förhållanden på pastoratsnivå. 747 ifyllda formulär återsändes, dvs. en svarsfrekvens på 77 procent. Skillnader inom respektive pastorat, dvs. där församlingar inom ett pastorat förhåller sig olika, kan inte studeras. LUKA 28, frågorna 207–211.

procent. För *Psalmer i 2000-talet* finns det en tendens att med ökande folkmängd i pastoratet allt färre anger att man aldrig sjunger ur detta tillägg, men skillnaderna är små.

Som åskådliggörs av diagram 1 är det Verbums/EFS tillägg som används mest. Det framgår också att senare tillägg inte har medfört att tidigare inte används; en möjlig förklaring till detta kan vara att det finns psalmer i de tidigare tilläggen vilka inte tagits med i de senare, men som man ändå vill sjunga. En jämförelse av det mer regelmässiga bruket ger en delvis annan bild:

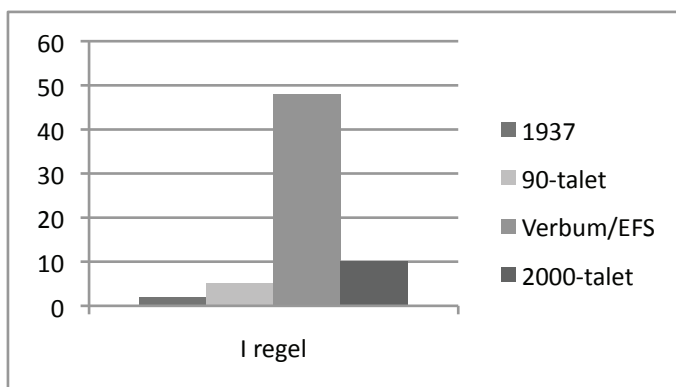

Diagram 2. Användning ”I regel” av *Den svenska psalmboken* 1937 och tre psalmbokstillägg enligt LUKA 28 (procent).

Som framgår av diagram 2 är skillnaden stor mellan den mer regelbundna användningen av de olika psalmbokstilläggen respektive *Den svenska psalmboken* 1937. I nästan hälften av pastoraten används Verbums/EFS tillägg ”i regel”, medan de andra tilläggen endast används ”i regel” i tio procent eller färre av pastoraten. Detta väcker frågor om vilken betydelse sammanbindningen av detta tillägg med de av kyrkomötet antagna dokumenten *Den svenska psalmboken* 1986 och *Den svenska evangelieboken* 2002 kan ha haft för spridningen och an-

vändningsfrekvensen. En ny evangeliebok antogs ungefär samtidigt och många församlingar eller pastorat köpte förmodligen nya psalmböcker vid denna tidpunkt, varvid många valde att nyinförskaffa en psalmbok med tillägg. För såväl gudstjänstbesökarna som de som delar ut psalmböcker till dem torde det vara enklare att hantera *en* psalmbok inklusive tillägg än en psalmbok (med eller utan tillägg) tillsammans med ytterligare ett fristående tillägg.⁸ Att en förlagsprodukt bundits samman med dokument som uttrycker Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära utan att det tydligt framgår att tillägget inte har samma status väcker frågor.

Utöver de fyra ovan redovisade psalm- och psalmbokstilläggen förekommer enligt *Kyrklig sed 2008–2009* i en del av pastoraten kollektiv sång ur andra psalm- och sångsamlingar. Dock uppgav 45 procent att så inte var fallet. Andelen som svarat att man inte sjunger ur andra sångsamlingar minskar med ökande folkmängd i pastoraten. De svarande har i frågeformuläret fått ange vilka psalm- och sånghäften som man använder.⁹ Det är såväl teologiskt som musikaliskt olika psalm- och sångsamlingar som angivits. Av de 220 pastorat som lämnade uppgifter var det en fjärdedel som angav sånger från Taizé-traditionen. 14 procent – de flesta från Göteborgs stift – angav *Sjung till vår Gud*, även benämnd ”Göteborgs stifts sånghäfte”. Tolv procent av pastoraten angav att man sjöng ur *Ung psalm*. 15 procent angav att man använde *Barnpsalmboken* eller dess efterföljare *Nya barnpsalmboken* men bara fem procent att man använde *Sånger för små och stora* eller dess efterföljare *Kyrksång*. Sånger från Iona-kommuniteten sjöngs i nio procent av pastoraten och nästan lika många angav att man sjöng lovsånger från Oas-rörelsen. *Hela världen sjunger* användes i ungefär fem procent av pastoraten.

I funktionen av att utgöra en del av det gemensamma gudstjänstlivet i Svenska kyrkan används således vid sidan om *Den svenska*

---

8 Ekonomiska realiteter kan också vägas in: enligt Verbums webshop www.verbum.se/alla-produkter/psalmbocker [2015-01-13] kostar en standardpsalmbok inklusive Verbums tillägg 226 kronor medan motsvarande utan tillägg kostar 184 kronor. Tillägget *Psalmer i 2000-talet* kostar 159 kronor.

9 För en fullständig redovisning med bibliografiska uppgifter, se *Kyrkomötet 2011*: Ks 2011/920: Evertsson 2013.

psalmboken 1986 flera psalmtillägg och andra sångböcker i de allra flesta församlingar eller pastorat, men av dessa är det enbart *Den svenska psalmboken* 1986 som utgör bekännelsedokument för Svenska kyrkan.

Gudstjänstliv – vad sjunger församlingarna?

Inom ramen för 1969 års psalmskommittés arbete genomfördes frekvensundersökningar och analyser vad gäller psalmanvändning och undersökningar om människors inställning till olika psalmer, vilka låg till grund för kommitténs förslag till urval av psalmer inför *Den svenska psalmboken* 1986. Någon systematisk större frekvensundersökning har inte genomförts sedan dess.¹⁰ Genom professor Göran Gustafssons forskningsprojekt *Begravnings seder – studier av sociala skillnader efter döden* framgår vilka psalmer som år 1997 användes vid 2222 begravningsgudstjänster i Svenska kyrkan. De vanligaste var ”Härlig är jorden” som sjöngs vid drygt hälften av alla studerade begravingar, ”Blott en dag” som sjöngs vid knappt hälften och ”Bred dina vida vingar” som sjöngs vid ungefär en fjärdedel av begravingarna. Flera sommarpsalmer hörde också till de vanligaste begravningspsalmerna; detta kan bland annat förklaras med tidpunkten för enkätundersökningen.¹¹

---

10 Utvärderingen av 1986 år kyrkohandbok kan belysa några enskilda psalmers användning, Axner 1998, Axner 2010. Inför nyutgåvan av *Den svenska psalmboken* 1986 år 2002 lät Verbum göra en enkät bland präster och kyrkomusiker där de bland annat fick ange vilka psalmer ur *Psalmer i 90-talet* som man ville behålla. Detta var en undersökning om ställningstagande till psalmer, Nisser & Selander, S.-Å. 2006, s. 18–19; författarna hänvisar i not 29, s. 40, till rapporten *Psalmbokssupplementet Psalmer i 2000-talet. Rapport. Vintern 2004/2005* ARS PO625. Stockholm: Ars Research [2005].
11 För en beskrivning av projektet kan bl.a. hänvisas till Gustafsson 2001, s. 11–35. Psalmmaterialet finns analyserat och bearbetat av Anna J. Evertsson i ”*Gå vi till paradiset med sång*”. *Psalmers funktion i begravningsgudstjänster*, Evertsson 2002. De psalmer som sjöngs vid fler än 100 begravningsgudstjänster är: ”Härlig är jorden”, ”Blott en dag”, ”Bred dina vida vingar”, ”Var jag går i skogar, berg och dalar”, ”Det finns djup i Herrens godhet”, ”Lär mig, du skog, att vissna glad”, ”I denna ljuva sommartid”, ”Likt vårdagssol i morgonglöd”, ”En vänlig grönskas rika dräkt”, ”Så tag nu mina händer”, ”Den blomstertid nu kommer”, ”Tryggare kan ingen vara”, ”Närmare, Gud, till dig”, Evertsson 2002, s. 52. För en sammanställning över samtliga förekommande psalmer ur *Den svenska psalmboken* 1986 se Evertsson 2002, bilaga 2, tabell 1–7 samt sånger och instrumentalmusik som ersatt psalmer i bilaga 2, tabell 8–9.

Sjunger man med i gudstjänstens psalmer? Genom forskningsprojektet *Dejlig er jorden*, drivet av forskarnätverket NORDHYMN, genomfördes 1994 en enkätundersökning om psalmens roll i de nordiska folkens liv.¹² De allra flesta svarande, 87 procent, angav 1994 att man deltar i den gemensamma psalmsången när man firar gudstjänst. Varför drygt en tiondel avstår från att delta går inte att få svar på med hjälp av undersökningen. Psalmsång förekommer som bekant också utanför gudstjänsten; över tio procent angav 1994 att man gemensamt sjunger psalmer minst en gång i månaden och drygt hälften någon eller några gånger om året medan drygt en tredjedel angav att man aldrig deltar i gemensam psalmsång.¹³

Ett vidare församlingssammanhang

Förutom i gudstjänstlivet används *Den svenska psalmboken* 1986 och dess psalmer i många andra sammanhang i församlinglivet och kan därmed få olika funktioner. Inte minst där det förekommer sång, musik, andakter eller samtalsgrupper av olika slag används psalmboken och dess psalmer. Några större empiriska undersökningar som fokuserar just på psalmers användning i detta breda församlingssammanhang har inte gjorts efter antagandet av *Den svenska psalmboken* 1986.

Sång och musik utgör en del av Svenska kyrkans verksamheter bland barn; ett rimligt antagande torde vara att psalmer av något slag används i samband med andakter eller sångsamlingar. Babyrytmik etcetera förekommer i många församlingar; en speciell form med fokus på psalmer är ”babypsalmång”. Växjö stift har arbetat fram material för detta.¹⁴ Svenska kyrkan har en omfattande körverksamhet, också vad gäller

---

12 NORDHYMN är ett nordiskt tvärvetenskapligt forskarnätverk inom hymnologi och har bl.a. genomfört forskningsprojektet *Dejlig er jorden*. För beskrivning av projektet se *Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv* 2001 eller Jönsson 1998. Enkäten *Vilken roll spelar psalmen i dag? En nordisk undersökning* sändes ut till 6000 slumpvis utvalda personer mellan 18 och 75 år i Norden. 1270 personer i Sverige fick denna enkät och 720 returnerade formuläret, dvs. en svarsfrekvens i Sverige på 57 procent.

13 *Dejlig er jorden* 1996, s. 105, 108.

14 Svenska kyrkan, *Babypsalmång*.

barnkörer; cirka 30 000 barn sjunger i körer. I barnkörarbetet förekommer, inte minst i relation till gudstjänsten, arbete med psalmsång.¹⁵

I de riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete som kom 2008 framhålls att konfirmanderna behöver få en egen bibel och psalmbok.¹⁶ I två av stiftet har man särskilt arbetat med psalmer med inriktning mot konfirmander och unga: i Göteborgs stift har materialet *Konfirmandernas psalmskatt* lagts ut på intranätet. Detta är ett material bestående av tjugotre psalmer; arton kommer från psalmboken och fem från Verbums/EFS psalmtillägg 2002.¹⁷ Västerås stift har stöttat arbetet med *Psalmskaraoké*: en dvd med tio psalmer varav tre kommer från Verbums/EFS psalmtillägg 2002.¹⁸ Genom Folklivsarkivet i Lund och frågelistan *Människan och psalmboken* 1999 (LUF 205) framgår att konfirmandtiden för många äldre var förbunden med inläring av psalmer, inte minst utantillinläring av psalmverser.¹⁹ Genom *Dejlig er jorden*-studien 1994 framgår att mer än hälften av de svarande anger att man lärt sig de psalmer man kan i konfirmandundervisningen, men det var dock i skolan som de flesta lärt sig psalmer: 80 procent. Söndagsskolan var också en viktig plats för psalminläring: nästan 40 procent angav 1994 detta. Hemmet är en annan viktig plats för att lära sig psalmer; nästan en fjärdedel anger hemmet som plats för detta.²⁰

Musik- och körverksamheten är omfattande i Svenska kyrkan; över

---

15 Se t.ex. Fagius 2013. Uppgiften om c:a 30 000 barnkörsångare hämtar Fagius från församlingsstatistiken för år 2011. Enligt samma statistik var antalet barnkörsångare 2014 knappt 29 000: Svenska kyrkan, *Svenska kyrkan i siffror*.

16 *Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete* 2008, s. 18. Strax efter antagandet av psalmboken 1986 sände dåvarande ärkebiskopen Bertil Werkström, på biskopsmötets vägnar, en skrivelse till församlingarna; i denna betonades vikten av att skapa "en minsta gemensam sångskatt". En särskild psalmvalslista upptog 21 psalmer för skola och 21 för konfirmandundervisning, se Eckerdal 2013, s. 97.

17 För mer information, se Svenska kyrkan, *Nu är den klar: Konfirmanderna psalmskatt!*

18 *Psalmskaraoké* 2012.

19 *Människan och psalmboken* 1999, LUF 205. Drygt 100 insända berättelser finns för LUF 205; berättelserna berör förhållandena under hela 1900-talet. Någon fullständig analys av dessa berättelser har inte varit möjlig att genomföra inom förstudiens ram. Nils-Arvid Bringéus har i "Gävoboken. Om Psalmboken som folkbok" använt sig av bl.a. denna frågelista, Bringéus 2003.

20 *Dejlig er jorden* 1996, s. 106; svarsfördelningen torde ha påverkats av de svarandes födelseår, *Dejlig er jorden* 1996, s. 95.

93 000 personer deltog 2014 i denna verksamhet.²¹ Drygt 10 procent anger i *Dejlig er jorden*-studien att det är primärt genom körerfarenhet som man lär sig psalmer; den som har erfarenhet av körsång har ett mera positivt ställningstagande till psalmer och en mer nyanserad relation till psalmer än icke-körsångare.²²

I den enskilda själavården och i samtal liksom i exempelvis andakter, samlingar och studiegrupper får man anta att psalmboken används mer eller mindre frekvent. På sjukhus och andra vårdinrättningar firas med jämna mellanrum gemensamma gudstjänster vid vilka psalmboken torde användas i större eller mindre omfattning. För Försvarmakten finns den senaste utgåvan av *Fältandaktsboken* från 2008; denna rymmer bland annat ett urval av psalmer ur *Den svenska psalmboken* 1986 (51 psalmer, samtliga ur den ekumeniska psalmboksdelen) och ur Verbums/EFS psalmtillägg 2002 (fyra psalmer). Denna används, inte minst vid korum, såväl i fält som i kyrkan. Också inom kriminalvården kan gudstjänster och andakter hållas där psalmboken kan användas. Psalmer kan förekomma vid gudstjänster som leds av studentpräster eller i samband med examenshögtider inom universitets- och högskolearbetet.²³

Som ett redskap i många olika delar av församlingsverksamheten, såsom i andakter, gudstjänster, undervisning, samtal, själavård, sång och musik används *Den svenska psalmboken* 1986 och dess psalmer, och dess funktioner kan därmed variera.

---

21 Svenska kyrkan, *Statistikdatabasen*.

22 Straarup 2001, s. 38–58.

23 För information angående förhållanden inom Sjukhuskyrkan tackar jag bl.a. handläggare Åsa Jonsson och för information angående kriminalvården tackar jag kontraktsadjunkt Lena Bruce. *Fältandaktsboken*, 2008; tack till förre amiralitetspastorn Henrik Lindén för information.

Enskild andakt

Flera meddelare beskriver utifrån frågelistan *Människan och psalmboken* 1999 andakter i sitt hem; en av dem berättar:

I mitt eget hem som vuxen har psalmboken använts individuellt på morgonen och gemensamt på kvällen: bibelläsning och psalmsång. Eftersom jag reser mycket i tjänsten är psalmboken en bra följeslagare eftersom den innehåller både psalmer, bibeltexter och böner. Vid svåra stunder har psalmboken kommit till extra stor användning, me[n] detta gäller också vid högtidsdagar.²⁴

Psalmerna tillsammans med evangeliebok och bönbok, vilka är sammanbundna med psalmerna, har för denne man funktionen av att vara en följeslagare i livet. I den dagliga andakten, både i gemenskapen med andra och enskilt, blir den ett redskap i bönen, men den är också en hjälp när något speciellt inträffat av högtid eller kris. I *Dejlig er jorden*-studien 1994 är det dock bara ett fåtal, tre procent, som anger att man använder en psalm när man ber; det är betydligt vanligare att man ber med egna ord eller ”Herrens bön”, 36 procent. Nästan en fjärdedel av de svarande anger att man sjunger psalmer i hemmet vid jul, knappt tio procent att man gör det vid andra högtider och tio procent att man gör det ibland på vanliga dagar.²⁵ Det är vanligare att be med en psalm eller en annan vers bland äldre än bland yngre. Pétur Pétursson sammanfattar: ”Psalmen – inte minst som bön – knyter an till barnatron och till privata och personliga upplevelser och minnen, dvs till den känslomässiga religiositet som uppkommer i barnets relation till sina närmaste. Psalmerna [...] för gemene man närmare kyrkans tro, även de som sällan eller aldrig går i kyrkan.”²⁶ Jämför:

---

24 LUF 205 M23452.

25 *Dejlig er jorden* 1996, s. 111, 113.

26 Pétursson 2001, s. 85–87; citat s 87.

Om man inte är djupt religiöst men ändå känner sig som kristen så står psalmboken och psalmerna för någonslags trygghet i en föränderlig värld.²⁷

Som denna meddelare från *Människan och psalmboken* 1999 lyfter fram står psalmboken och psalmerna för en trygghet men också för en öppenhet. Psalmboken och psalmerna kan alltså ha en viktig funktion att fylla för att skapa både trygghet och öppenhet för den enskilde, men kan också fungera som ett konkret uttryck för Svenska kyrkan såsom öppen folkkyrka. ”Kyrkan har rum för alla, för den sökande och tvivlande likaväl som för den trosvisse, för den som har hunnit kortare likaväl som den som hunnit längre på trons väg.”²⁸

Psalmbok och psalmer i kultur- och samhällsliv

Psalmboken och dess psalmer förekommer på olika sätt i det svenska kultur- och samhällslivet. Psalmbok och psalmsång hade under en längre tid sin givna plats i den obligatoriska skolan, inte minst genom morgonbönerna. Genom avskaffandet av morgonbönen 1962 förändrades förutsättningarna för psalmbokens ställning i skolan. Psalmer behövde inte längre läras in för att användas i skolans morgonbön.²⁹ Psalmer ingår dock alltjämt i skolundervisningen. I den senaste läroplanen för grundskolan från år 2011 föreskrivs för årskurserna 1–6 att psalmer ingår i undervisningen i musik och samhällsorienterande ämnen, men dokument som en läroplan anger inte vilka psalmer som skall ingå i undervisningen.³⁰ Psalmerna får olika funktioner beroende på läroämne. I ämnet musik anges för årskurserna 1–3, utifrån musikens sammanhang och funktioner, med utgångspunkt i elevens perspektiv: musik som anknyter till ”elevens vardagliga och högtidliga sammanhang, däribland [...] några av de vanligaste

---

27 LUF 205 M23405.

28 *Kyrkoordning* 2014, 29 kap, preambeln; se även Grenholm 2010, s. 80.

29 *Den svenska psalmboken* (SOU 1985:17), s. 122–123.

30 *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, s. 100–101, 160–161, 173–174, 187–188, 200–201.

psalmerna”.³¹ I de samhällsorienterande ämnena för årskurserna 1–3 anges utifrån sammanhanget att leva i världen: ”några av de vanligaste psalmerna”.³² I ämnet religionskunskap för årskurserna 4–6 anges utifrån perspektivet religion och samhälle: psalmer som exempel knutna till ”[k]ristna högtider och traditioner med koppling till kyrkoåret”.³³ Psalmens traditionsbärande och kulturella funktion framhålls alltså i läroplanen, både utifrån elevens eget och utifrån den kristna trons perspektiv. Skolverket har, i diskussionen om skolavslutningar, betonat psalmen som traditionsbärare: ”[det går] bra att sjunga psalmen ’Den blomstertid nu kommer’. Den är sedan länge starkt förknippad med skolavslutningar och är i det sammanhanget snarare ett uttryck för tradition än religion.”³⁴

Utantillinläring av psalmer har under flera generationer varit vanligt. Många av meddelarna i *Människan och psalmboken* 1999 berättar att man fått lära sig psalmer utantill i skolan, men också i konfirmandundervisningen. Det är inte alltid positiva minnen förknippade med detta. Av *Dejlig er jorden*-studien framgår att utantillkunskapen om psalmer är högre bland äldre människor än bland yngre. Detta torde till stora delar höra samman med psalmsångens förändrade funktion i skolan och konfirmandundervisningen. Trots denna förändrade ställning menar ändå drygt 75 procent av de yngre att de kan en eller flera psalmer utantill.³⁵

Psalmer fyller en funktion som sång och musik även utanför deras religiösa sammanhang. Psalmer – hela eller några verser – återfinns i många profana sångböcker. Psalmmelodier kan förekomma i instrumentalundervisning, till exempel blockflöjts- eller pianoskolor; här får de en pedagogisk funktion. Många cd-inspelningar med psalmer finns att tillgå, både rent kommersiella och sådana producerade för välgörande ändamål. Välkända artister, vilka vanligtvis inte verkar

---

31 *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, s. 100–101.

32 *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, s. 160–161, 173–174, 187–188, 200–201.

33 *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, s. 188.

34 Skolverket, *Skolavslutning i kyrkan*. Jag avstår här från att problematisera frågan om det går att bortse ifrån att en psalm är ett religiöst inslag eller inte.

35 Jönsson 1998, s. 98. De svarande är födda mellan 1919 och 1976.

inom kyrkan, har inte minst kring jul psalmer på sina konsertprogram. Musikens funktion att skapa stämning torde vara allmänt känd liksom att det i varuhuset ljuder musik ur högtalarna, särskilt under julhandeln. Här kan man få lyssna till såväl psalmer som profana melodier.

Psalmer kan användas privat utan primärt religiöst syfte; sådant kan innefatta att sjunga eller spela psalmer såsom ett kulturarv, tradition eller som ”ren” musik.³⁶ I *Dejlig er jorden*-studien berättar en kvinna om psalmsång i hemmet:

De [psalmerna] sjungs som sånger; den religiösa innebörden beaktas nog inte. De sjungs för de är vackra stämningsfulla. De hör ihop med vissa händelser.³⁷

Psalmer och psalmsång kan också förekomma i samband med profana högtider, till exempel hembygdsfestligheter, men också vid borgerliga förrättningar³⁸ och kan då få funktionen av att skapa både gemenskap och högtid.

Psalmboken har och har haft en funktion i folkkonsten sedan lång tid, såsom broderade vepor eller tavlor med psalmcitat.³⁹ På vykort och gratulationskort från förlag utan direkt kyrklig anknytning förekommer psalmcitat, inte bara direkt relaterade till dop, konfirmation, vigsel, död och begravning, utan också mer allmänt.

Att alludera på välkända psalmer och psalmverser förekommer inte minst i reklam, men också som namn eller titlar. Ett exempel är en tesort ”Lust och Fägring” från företaget Kobbs. År 1995 gjorde Bo Widerberg filmen *Lust och fägring stor*; att just psalmen ”Den blomstertid nu kommer” anspelades på torde vara valt med omsorg.⁴⁰ Psalmen insjungen med Freddie Wadling bildade 2014 bakgrundsmusik till

---

36 LUF 205 M23403, *Dejlig er jorden* efter Jönsson 1998, s. 96.

37 Citerat efter Jönsson 1998, s. 96.

38 En meddelare berättar att man avslutar midsommardansen med att sjunga ”En vänlig grönskas rika dräkt” LUF 205 M23462. ”Den blomstertid nu kommer” och ”Härlig är jorden” är andra exempel, se Ronnås 1990, s. 215, Jönsson 1998, s. 118–121.

39 T.ex. Bringéus 2003.

40 Jönsson 1998, s. 119.

en reklamkampanj på tv för bilmärket Audi. ”Tryggare kan ingen vara” utgör ett lektionstips från Tidningsutgivarna inför FN-dagen. Bilmärket Toyotas kvalitetsgaranti anspelade 2014 på ”Tryggare kan ingen vara”. Svenska kyrkans julkampanj 2010 fick namnet ”Nu tänkas tusen juleljus”. Samma psalm fick mana till brandsäkerhet i advent. Det förekommer också travesteringar, en del av enskilda personer.⁴¹ Travesteringar kan även användas i reklamsyfte. För drygt tio år sedan fanns en annons: ”Den blobstertid nu kobber” med uppmaning att stödja Astma- och Allergiförbundets forskningsfond. Ett annat exempel är färgbutiken som med samma psalm, ”Den blomstertid nu kommer”, påminde om att allt växer och blir ljuvligt grönt: även alger, lav och mossa; butiken sålde ett medel mot sådan växtlighet. En handelsträdgård skickade ut ett reklamblad med kupongen: ”Härlig är jorden”; mot denna kupong fick kunden fem säckar jord till ett rabatterat pris. I en affärsbank möttes kunderna av följande handskrivna kontrafakt: ”Den blomstertid nu kommer med lust & sparat mod att teckna sig för fonder när börserna börjar gro med sol & lite värme till allt som har gått ner tar börserna nya krafttag och vi en ljusning ser”. Etnologiprofessorn Nils-Arvid Bringéus tolkar sådana fenomen: ”för mig som etnolog vittnar psalmtravestierna djupast sett om ett samhälle, där psalmboken och psalmsången hade en central plats inte bara vid skolavslutningen och konfirmationen utan i vardagen. Endast den som känner psalmtexten och koralmelodin kan också uppskatta humorn i travestierna. Dessbättre har det lämnats rum för humor också i flera av psalmerna i 1986 års psalmbok”.⁴² Psalmallusioner och psalmtravestier vill väcka igenkännande. Beroende på vilken psalm som anknyts till kan syftet med allusionerna och travestierna skifta. De kan få olika funktioner såsom att inge ett sammanhang och en känsla, mana till trygghet, säkerhet, engagemang, sprida humor eller utgöra reklam för någon produkt.

---

41 Att ändra på vissa formuleringar i t.ex. ”Vår Gud är oss en väldig borg” förekommer hos en del meddelare i LUF 205, se även Bringéus 2003.

42 Bringéus 2003, s. 243.

Psalmboken som bok

Den svenska psalmboken 1695 med koralpsalmboken 1697 kom att fylla en viktig funktion som folkboken framför andra under lång tid i Sverige. Även om den wallinska psalmboken inte kom att få samma folkliga ställning som 1695 års psalmbok så blev *Den svenska psalmboken* 1819 också mycket spridd liksom *Den svenska psalmboken* 1937.⁴³ Som ovan visats har många människor fått lära sig psalmer i skolan. I skolan fick man ofta en egen psalmbok; många gånger den första egna psalmboken.⁴⁴ Dessa förhållanden bekräftas av *Dejlig er jorden*-studien. Nästan alla meddelarna som besvarat frågelistan *Människan och psalmboken* 1999 anger att man fått en egen psalmbok i samband med konfirmationen. Att få ta emot psalmboken som gåva vid något speciellt tillfälle eller att få ge bort en psalmbok är också ganska vanligt enligt frågelistan. Genom att ha tillgång till en psalmbok i hemmet kan möjligheterna att skaffa sig en relation till psalmer och psalmboken främjas. År 1994 uppgav i *Dejlig er jorden*-studien 75 procent att man har en psalmbok hemma.⁴⁵ Detta väcker frågor om vad som händer nu och i framtiden: skolorna idag bekostar inga egna psalmböcker till eleverna utifrån psalmbokens och psalmernas ställning i skolans läroplan. Konfirmandriktlinjerna betonar att varje konfirmand behöver ha en egen psalmbok, men som Jonas Bromander visar är konfirmationsfrekvensen i Sverige nere på 30 procent.⁴⁶ Utifrån detta är det därför rimligt att anta att det i framtiden inte kommer att finnas psalmböcker i hemmen i samma utsträckning som tidigare. Vad kommer detta att medföra för psalmbokens och psalmers användning och ställning? Vilka konsekvenser får det till exempel för

---

43 Ibland används även begreppet *bruksbok* om psalmboken: Olsson 1942, s. 7–14; *Den svenska psalmboken* (SOU 1985:17), s. 101–103, 109–110; Jarlert 2001, s. 35–40; Nisser 2005, s. 17; Bringéus 2003. En del av de uppteckningar av folkliga koraller som gjordes under 1800- och 1900-talen anknyter till *Den svenska psalmboken* 1695, se t.ex. Wentz-Janacek 1994.

44 LUF 205. Nästan hälften av meddelarna har berättat detta. Vem som bekostat psalmboken skiftar över tid: äldre berättar att föräldrar fått köpa den eller att man fått ärva, medelålders att skolan bekostat den och för de senaste åren framgår att församlingar kan ha lämnat psalmbok som gåva till skolklasser.

45 *Dejlig er jorden* 1996, s. 117.

46 Bromander 2012, s. 5–6.

förberedelser inför kyrkliga handlingar? En del meddelare i *Människan och psalmboken* 1999 berättar att psalmboken används i hemmet inför kyrkliga handlingar, för att välja psalmer.⁴⁷ Vad kommer det att få för konsekvenser för det privata andaktslivet eller för människor som hamnar i kris av något slag att färre personer idag har en egen psalmbok?

Idag finns det i allmänhet lånepsalmböcker i kyrkor och kapell i tillräckligt antal och därför finns alltså inget behov för den enskilde gudstjänstbesökaren att själv ha med sig en psalmbok till kyrkan. Utifrån detta gör en meddelare följande reflektion:

En nackdel med att använda lånepsalmbok i stället för att medföra sin egen är att kontinuiteten mellan gudstjänsten i kyrkan och den egna och enskilda andakten bryts. Har man egen psalmbok med sig kan man ju lägga minneslappar vid en psalm man speciellt fäster sig vid, men det kan man ju inte med lånepsalmboken. Dessutom kan bruket med lånepsalmböcker på sikt medföra att många människor inte längre införskaffar en psalmbok.⁴⁸

Meddelaren pekar här på möjligheten att gudstjänsten och det som gudstjänstfiraren bär med sig från gudstjänsten, genom användningen av en egen psalmbok, lättare kan inverka på vardagen och den enskildes liv.⁴⁹ Den egna psalmboken kan här få en konkret funktion av att vara brobyggare mellan söndagens gemensamma gudstjänst och vardagen och den enskildes vardagsliv.

Genom *Människan och psalmboken* 1999 framgår att psalmboken för många människor inte är en bok som andra böcker. Psalmboken, tillsammans med Bibeln, bär bud om Gud och är därmed, på ett eller annat sätt, avskild från annat – heligt. Det finns berättelser om hur själva psalmboken används i samband med dödsfall⁵⁰ och i samband

---

47 LUF 205 M23449, M23420.

48 LUF 205 M23452.

49 Se även Bringéus 2003.

50 LUF 205, några exempel: vid dödsbädden, t.ex. M23448, M23468, M23394; som stöd under den avlidnes haka, t.ex. M23394, M23397, M23454; en psalmbok kan läggas i kistan eller den döde begravs med sin psalmbok, t.ex. M23408, M23414,

med dop. Själva boken tillmäts av somliga ett särskilt värde så att man reagerar på hur denna bok behandlas.⁵¹

Vad möjligheten att projicera psalmer och andra sånger på vägg eller duk kommer att medföra för psalmbokens funktion i ett längre perspektiv är svårt att förutse, men utan tvekan ger detta möjligheter till snabbare spridning av nya sånger och större flexibilitet än dagens tryckta böcker.⁵² Möjligheten att projicera psalm och andra sånger i gudstjänster väcker förutom upphovsrättsliga spörsmål frågor om psalmens funktion som uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Psalms och psalmsångens funktion

Psalmen och psalmsången har flerfaldig funktion i en evangelisk-luthersk kyrka, genom att i olika livssammanhang fungera som en brygga mellan människors livsproblem och den kristna tron. Att med hjälp av psalmen sjunga in den kristna tron är en funktion som blev tydlig i reformationen men som har funnits med genom hela kyrkans historia från fornkyrkan.⁵³ En annan funktion kan vara att göra församlingen aktivt delaktig i gudstjänsten och att öka inlevelsen i det kristna budskapet.⁵⁴ 1969 års psalmskommitté belyser frågan i sitt slutbetänkande där man bland annat lyfter frågor om psalmbokens religiösa och kulturella funktion, psalmboken som andaktsbok, som lärobok i skolan och som ett uttryck för kyrkans lära.⁵⁵ I förslaget till kyrkohandbok 2012 för Svenska kyrkan framhålls psalmsången:

M23473.

51 LUF 205, några exempel: psalmboken förvaras på ett speciellt sätt, t.ex. M23391; människor kan bli upprörda över att psalmböcker kan säljas på auktion eller loppmarknader, t.ex. M 23410, M23478; uttjänta psalmböcker tas om hand på särskilt sätt, t.ex. M23400, M23420, M23435, M23476; se även Bringéus 2003.

52 Inger Selander berör frågeställningen utifrån de traditionella frikyrkorna i ”Psalmbok i handen eller textbild på väggen?”, Selander, I. 2006.

53 Se t.ex. Arvastson 1963, särskilt s. 43–61, Holte 1975, Selander, S.-Å.1999, s. 294–295 samt *Martin Luthers psalmer i de nordiska folkens liv*, 2008. I. Selanders boktitel *När tron blir till sång* kan spegla något av detta, Selander, I. 2008.

54 Engström 1997, s. 14.

55 *Den svenska psalmboken* (SOU 1985:17), s. 101–128.

Psalmsången är central i evangelisk-luthersk tradition. Den uttrycker bön, tolkar livet och tron och ger fördjupning av det lästa och predikade ordet. Psalmen uttrycker kontinuitet och förnyelse från Bibelns sångbok Psaltaren och framåt genom historien, till samtidens tolkning av tro och liv i nyskrivna psalmer.⁵⁶

”Varför sjunger folk i kyrkan?” Frågan ställs av Sven-Åke Selander i en uppsats och han ger flera svar, bland annat: man sjunger med i psalmerna därför att man uppskattar sång i kyrkan, därför att man tycker om de psalmer man sjunger och därför att de ofta är knutna till speciella händelser eller upplevelser. S.-Å. Selander fördjupar diskussionen genom att också lyfta fram att sången ingår i en rit. Att psalmerna uttrycker samspelet mellan människors livsfrågor och den kristna tron liksom att människor vill upprätthålla en religiöst kristen tradition där sången är ett viktigt inslag bidrar också. S.-Å. Selander menar att viktigast för sången i kyrkan är kanske ändå att den är en naturlig del av ens personlighet.⁵⁷ Författaren och prästen Christina Lövestam talar om ”symbolpsalmer” – psalmer som väcker minnen till liv – och menar att vi gärna vill kunna känna oss hemma i formuleringar och melodier och ger exemplen ”Tryggare kan ingen vara”, ”Härlig är jorden” och ”Den blomstertid nu kommer”; sådana symbolpsalmer står också för en önskan att föra traditionen vidare.⁵⁸ Det finns alltså många samverkande faktorer som medverkar till att psalmer är betydelsefulla för människor och att man sjunger med i dem.⁵⁹

Psalmsångens betydelse

Några år efter införandet av *Den svenska psalmboken* 1986 genomförde Bengt Olof Engström en studie om församlingssången. Något försiktigt sammanfattar han: ”Att det råder ett samband mellan den

---

⁵⁶ HBFf, s. 38.

⁵⁷ Selander, S.-Å. 2006, s. 161–176.

⁵⁸ Lövestam 2006, s. 207–208.

⁵⁹ Jönsson [Evertsson] utvecklar detta i *Psalmskatten i människors hjärtan* 1998, särskilt s. 138–142.

nya psalmboken och den enskilda gudstjänstbesökarens lust att delta i psalmsången står helt klart liksom att detta samband är i övervägande grad positivt. Om PsB86 medverkat till att göra den kollektiva psalmsången i våra kyrkor mer kraftfull och engagerad är däremot svårare att säga.⁶⁰ Engström pekar på att det trots många studier om psalmboken inom ramen för 1969 års psalmkommittés arbete saknades studier om psalmsången, inte minst upplevelseperspektivet.⁶¹ Genom *Dejlig er jorden*-studien kan människors inställning till psalmsång belysas: en tredjedel av de svarande 1994 säger att man helt eller delvis instämmer i att det är viktigt att sjunga psalmer, medan nästan hälften säger att man inte vet eller ”varken eller”. Det man upplever som viktigast är att höra andra sjunga psalmer; 38 procent instämde helt eller delvis i detta påstående.⁶² Det är ett socialt fenomen att sjunga psalmer, man gör det tillsammans, men psalmerna upplevs också individuellt vilket hör samman med flera faktorer, däribland ens livssituation.⁶³ Psalmens betydelse kan också avläsas i människors inställning till om man menar att barn bör lära sig sjunga psalmer i grundskolan: över tre fjärdedelar av de svarande menar att barn både bör lära sig psalmer och bör få sjunga dem vid till exempel gemensamma samlingar i grundskolan, medan cirka tio procent är emot detta.⁶⁴

Genom *Dejlig er jorden* framgår vilka psalmer som 1994 var de mest omtyckta i Sverige: ”Den blomstertid nu kommer” var mest populär. De övriga mest omtyckta psalmer är sommarpsalmen ”I denna ljuva sommartid”, advents- och julpsalmerna ”Stilla natt, heliga natt”, ”Gläns över sjö och strand”, ”Bereden väg för Herran” och ”Hosianna, Davids son” samt psalmer som gärna används i samband med viktiga livsriten som dop och begravning: ”Härlig är jorden”, ”Tryggare kan ingen vara”, ”Blott en dag”, och ”Bred dina vida vingar”;⁶⁵

60 Engström 1997, s. 181.

61 Engström 1997, s. 183–184. Se även Selander, S.-Å. 2006. En ansats till en sådan studie gjorde Margareta Gärder Forss i en kandidatuppsats i musikvetenskap i Lund, Forss 2009.

62 *Dejlig er jorden* 1996, s. 114–116.

63 Stal 2001, s. 20, 30–32.

64 *Dejlig er jorden* 1996, s. 123–124.

65 Evertsson 2001. För fördjupade analyser av detta se även Jönsson 1998.

bland dessa mest omtyckta psalmer återfinns de vanligaste begravningspsalmerna, som tidigare nämnts.

Psalmpedagogik

Varför sjunger dom inte när vi spelar? är titeln på ett idéhäfte som Sveriges Kyrkosångsförbund gav ut 1994.⁶⁶ Frågeställningen och konstaterandet dyker upp med jämna mellanrum i olika former.⁶⁷ På olika sätt arbetas för att göra människor delaktiga i psalmer och psalmsång, men också för att utveckla och förnya psalmen – för en levande psalmbok. På så sätt lyfts funktioner som delaktighetsskapande och gemenskapsskapande fram, men också möjligheten till fördjupning i kunskap och i tro genom psalmer.

Inte minst inför gudstjänster som dop, vigsel och begravning har många människor tankar och önskemål om psalmer och annan musik. I biskopsbrev *Leva i dopet. Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar* och *Begravningen – ett brev från Svenska kyrkans biskopar* lyfter biskoparna fram möjligheten för människor att vara delaktiga psalmvalet.⁶⁸

Mycket arbete läggs ner i församlingarna runt om i Svenska kyrkan, genom stiftens främjande arbete, genom Svenska kyrkan på nationell nivå och genom Sveriges Kyrkosångsförbund och dess delförbund för att stärka psalmen och psalmsången inte bara inom Svenska kyrkan utan i ett bredare perspektiv. Här kan till exempel nämnas *Levande samtal* – en ask med ”74 kort som stimulerar till samtal om psalmer, bibeltexter och böner i Den svenska psalmboken”.⁶⁹ Böcker som *Änglarna sjunger i himlen* av Per Olof Nisser och *Ett ögonblick i sänder. Lina Sandell och hennes sånger* av Per Harling, kan fungera som studie-

---

66 *Varför sjunger dom inte när vi spelar?* 1994.

67 T.ex. Lars Eckerdal: ”jag har [...] noterat att många i kyrkbänkarna inte så gärna rör på läpparna under psalmsången, om de ens slår upp boken, vana som vi blivit att det är andra som för vår räkning skall stå för musicerandet.”, Eckerdal 2011, s. 155. Även i arbetet med *Psalmer i 2000-talet* uppmärksammades detta, Karlsson 2011, s. 238. Begreppet ”sångbarhet” problematiseras i Engström 1997, s. 130–134.

68 *Leva i dopet* 2011, s. 81, *Begravningen* 2006, s. 38.

69 Bremborg & Grenholm 2012a. Till detta material finns också en studiehandledning, Bremborg & Grenholm 2012b.

cirkelmaterial eller liknande.⁷⁰ *Psalmernas väg* med text- och musikkommentarer till psalmer i *Den svenska psalmboken* kan också bidra till inspiration och fördjupning.⁷¹

Även andra sätter psalm, psalmsång och psalmskapande i fokus på olika sätt, till exempel *AF-stiftelsen Psalm och sång* och *Psalmportalen* men också andra aktörer såsom företag och privatpersoner. Tryckt informationsmaterial, inspelade cd-skivor och webbsidor blandas med kommersiella företagsmässor, inte minst inför bröllop. Många församlingar har information på sina hemsidor och det finns information från stiftet och från nationell nivå. Ett exempel utgör *Dopsajten* på Svenska kyrkans hemsida. *Inför begravningsgudstjänsten. En gåva från Svenska kyrkan i Lund* är ett material med cd och texthäften producerade av Svenska kyrkan i Lund som delas ut till människor som mist en anhörig; likande material finns producerat av andra församlingar/pastorat. Det finns också motsvarande material som produceras av begravningsbyråer eller företag.⁷²

Många olika projekt eller arbetssätt förekommer också: förutom de som redan berörts – *Babypsalmsång*, *Konfirmandernas psalmskatt*, *Psalmkaraoke* och *Psalmportalen* – kan nämnas psalmkvällar, månadens psalm, psalmcafé, psalmmaraton, psalm(skrivar)tävlingar, psalmspelstävling, studiecirklar, Psalmsångens år 2005–2007, psalmskrivarkurser, psalmfestival, stipendier för psalmskapande, Psalmsång på Skansen, parallella kursverksamheten, kyrkosångshögtider med fokus på psalmer, lista över omistliga psalmer, material för skolverksamhet, musikkonsulenter/stiftsmusiker som åker ut i församlingar och introducerar de nya tilläggen med mera. Det är alltså många olika initiativ som tagits för att stärka psalmen, psalmsången och psalmbokens ställning. De allra flesta projekt och satsningar sker dock ”var för sig”.

---

70 Nisser 2002, Harling 2003.

71 *Psalmernas väg*, band 1, 2014.

72 AF-stiftelsen Psalm och sång grundades av Anders Frostenson 1995 och verkar bl.a. genom stipendier och psalmskola. *Psalmportalen* är tillkommen som hjälp för ”nu verksamma psalmskapare att nå ut med sina alster”. Svenska kyrkans *Dopsajten* utarbetades inom projektet *Källa till liv* 2007–2009 i Lunds stift; en analys av vad bl.a. olika hemsidor, officiella från Svenska kyrkan och privata, anger för doppsalmer finns i Selander, S.-Å. 2011. *Inför begravningsgudstjänsten* beskrivs närmare i Petersson 2012.

Arbetet skulle gagnas ännu mer om erfarenhets-, informations- och inspirationsutbyte kunde komma till stånd; någon form av idébank skulle kunna vara en hjälp. Några projekt har försenats avsevärt på grund av upphovsrättsliga problem.

Avslutning

Den svenska psalmboken 1986 och dess psalmer används på många olika sätt i kyrkolivet i Svenska kyrkan: både i gudstjänstliv och i många andra församlingssammanhang, men aktuella empiriska undersökningar om psalmanvändning saknas till stor del. Också i människors privata andaktsliv och i hemmet kan psalmboken vara en viktig del. *Den svenska psalmboken* 1986 är ett av Svenska kyrkans bekännelsedokument.

I kultur- och samhällslivet fyller psalmboken och dess psalmer olika funktioner. I skolan ingår alltjämt psalmer i undervisningen. Från att för drygt ett halvt sekel sedan varit en del av den dagliga morgonbönen i skolan har psalmer fått funktion av att vara uttryck för tradition, kultur, högtider och illustrationer av kristen tro.

Allt färre kan förväntas inneha en egen psalmbok i framtiden på grund av den förändrade ställning som psalmboken fått i skolan och den sjunkande konfirmationsfrekvensen. Detta ger Svenska kyrkan, men också andra kyrkor och samfund, nya utmaningar i tiden. Psalmboken och psalmen har alltjämt en levande ställning i kultur- och samhällslivet; detta kan avläsas genom profana inspelningar och konserter, men också genom alluderings på vissa välkända psalmer i olika sammanhang.

Psalmen har flerfaldiga funktioner. Den kan vara en brygga mellan människors livsfrågor och den kristna tron. Psalmen kan vara ett redskap för att sjunga in den kristna tron och den kan fungera som delaktighetsskapare. Det sker mycket, och många gånger ett ganska okonventionellt arbete framför allt i församlingar, men även på stiftsnivå och nationell nivå, för att stärka psalmens ställning så att psalmen och psalmboken också i framtiden skall kunna vara en levande psalmbok, människors *vademecum* i livet.

Summary

Anna J. Evertsson, D.Th.
Church of Sweden
E-mail: anna.evertsson@svenskakyrkan.se

A Living Hymnal? How The Swedish Hymnal Functions Today

The purpose of this article is to study and illustrate the various ways in which The Swedish Hymnal (*Den svenska psalmboken*) of 1986 is used today, not only in church but also in culture and society at large.

The Swedish Hymnal is a confessional document of the Church of Sweden and is to be used in church services. However, the Church Assembly (*kyrkomötet*) has granted permission to sing other hymns and songs as well during services, a possibility that most congregations make use of. The hymnal is used in many other congregational activities too, not just during church services, and it is also used individually, for prayer and worship in private.

In addition, the hymnal continues to fill a function in Swedish culture and society. In primary school, hymns are occasionally used in class because of their status in culture and tradition, while allusions to and travesties of hymns occur in various cultural and commercial contexts. This indicates a living function also outside the sphere of the Church.

The hymnal of 1986, then, serves multiple functions. It can provide a bridge between existential questions and the Christian faith. Hymns can be a means of assimilating Christian faith through song and can create a sense of participation. Much work is done in the Church of Sweden in order to strengthen the role of hymn-singing, so that hymns and the hymnal can remain a vital component of people's lives, a *vademecum*, also in the future.

Källor och litteratur

- AF-stiftelsen Psalm och sång, webbplats, <http://www.andersfrostenson.com> [2015-01-16].
- Arvastson, Allan, 1963, *Den svenska psalmen*. Lund.
- Axner, Torbjörn, 1998, *Utvärdering av 1986 års kyrkohandbok* (Svenska kyrkans utredningar 1998:7). Uppsala.
- Axner, Torbjörn, 2010, *Utvärdering av 1986 års kyrkohandbok, del 2. 2009 års uppföljning* (opubl.). Uppsala, Kyrkokansliet.
- Barnpsalmboken: med sånger och visor*, 1989. Örebro.
- Begravningen – ett brev från Svenska kyrkans biskopar*, 2006. Uppsala.
- Bremborg, Anna Davidsson & Grenholm, Cristina, 2012a, *Levande samtal. Upptäck psalmboken på nytt sätt* [kortlåda]. Stockholm.
- Bremborg, Anna Davidsson & Grenholm, Cristina, 2012b, *Levande samtal. Studiehandledning* http://issuu.com/verbum_andreas/docs/studiehandledning_ny [2015-05-20].
- Bringéus, Nils-Arvid, 2003, "Gåvoboken. Om psalmboken som folkbok". *Hymnologiske Meddelelser* 2003:3. København, s. 221-244.
- Bromander, Jonas, 2012, *En tid fylld av mening. En studie av konfirmandtiden som meningsbärare bland dagens unga*. <https://internwww.svenskakyrkan.se/barnochunga/entidfylldavmening> [2015-05-20].
- Dejlig er jorden. Hvilken rolle spiller salmen i dag? En nordisk undersøgelse*. 1993-96, 1996. *Hymnologiske Meddelelser* 1996:2. København.
- Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, 2001, red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo.
- Eckerdal, Lars, 2011, *Den signade dag. En sång – tre studier* (BTP 90). Skellefteå.
- Eckerdal, Lars, 2013, *När fikonträdet skjuter blad ...: Några sånger under tiden* (BTP 92). Skellefteå.
- Eckerdal, Lars, Gerhardsson, Birger & Persson, Per Erik, 1989, *Vad står svenska kyrkan för?* Stockholm.
- Engström, Bengt Olof, 1997, *Ny sång i fädernas kyrka. Församlingssången i Svenska kyrkan efter införandet av Den svenska psalmboken 1986*. Stockholm.
- Evertsson, Anna J., 2001, "De mest omtyckta psalmerna i Sverige". *Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo, s. 276-297.
- Evertsson, Anna J., 2002, "Gå vi till paradiset med sång". *Psalmers funktion i begravningsgudstjänster* (BTP 69). Lund.
- Evertsson, Anna J., 2013, *Förstudie om psalmbokens användande* (opubl.). Uppsala, Kyrkokansliet, Dnr ks 2011/920.
- Fagius, Gunnel, 2013, "Barnkören i Svenska kyrkans församlingar". *Med skilda tungarors ljud. Körsång och gudstjänstspråk. Svenskt Gudstjänstliv* 88, s. 99-124.
- Forss, Margareta Gärder, 2009, *Upplevelse av psalmsång. En fenomenografisk studie*. Kandidatuppsats i musikvetenskap, Institutionen för kulturvetenskaper, Lunds universitet.
- Fältandaktsboken*, 2008. Stockholm.
- Grenholm, Cristina, 2010, *Levande teologi*. Stockholm.
- Gustafsson, Göran, 2001, *Begravningssted på 1990-talet. Materialredovisning och resultatöversikt*. (Meddelanden från Kyrkohistoriska arkivet i Lund. Ny följd 4). Lund.

- Harling, Per, 2003, *Ett ögonblick i sänder. Lina Sandell och hennes sånger*. Örebro.
- HBFF: *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan, Del I. Förklaringar till Förslag*, 2012 (Svenska kyrkans utredningar 2012:2). Uppsala.
- Hela världen sjunger. Sånger från den världsvida kyrkan*, 2002. I urval och översättning av Per Harling. Stockholm.
- Holte, Ragnar, 1975, "Den latinska hymnen". "Och en framtid full av sång". *Kommentarer till Psalmer och visor*, red. Anders Frostenson. Stockholm, s. 48–58.
- Inför begravningsgudstjänsten. En gåva från Svenska kyrkan i Lund*, u. å. Lund.
- Jarlert, Anders, 2001, *Sveriges kyrkohistoria. 6. Romantikens och liberalismens tid*. Stockholm.
- Jönsson [Evertsson], Anna, 1998, *Psalmskatten i människors hjärtan. Omtyckta psalmer i Sverige idag*. Uppsats för teologie licentiatexamen, Teologiska institutionen, Lunds universitet.
- Karlsson, Karin V., 2011, *Psalmer i 2000-talet. Nya psalmer i Svenska kyrkan*. Licentiatuppsats, Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet.
- Kyrkomötet 2011, se Svenska kyrkan.
- Kyrkoordning för Svenska kyrkan med angränsande lagstiftning* 2014. Stockholm.
- Kyrksång*, 2001. [Red. Anna-Lena Josefsson et al.] Stockholm.
- Leva i dopet. Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar*, 2011. Uppsala.
- LUF 205: *Människan och psalmboken 1999* (Frågelista). Lunds universitets Folklivsarkiv, Lund.
- LUKA 28: *Kyrklig sed 2008–2009* (Frågelista). Lunds universitets Kyrkohistoriska Arkiv, Lund.
- Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* 2011, Skolverket. Stockholm.
- Lövestam, Christina, 2006, "Om symbolpsalmer". *Åtta röster om musik och teologi*, red. Ragnar Håkansson. Stockholm, s. 207–208.
- Martin Luthers psalmer i de nordiska folkens liv. Ett projekt inom forskarnätverket NORD-HYMN*, 2008, red. Sven-Åke Selander & Karl-Johan Hansson. Lund.
- Nisser, Per Olof, 2002, *Änglarna sjunger i himlen och andra psalmer. Bakgrund, tema, perspektiv*. Stockholm.
- Nisser, Per Olof, 2005, *Ett samband att beakta. Psalm, psalmbok, samhälle* (BTP 75). Skellefteå.
- Nisser, Per Olof & Selander, Sven-Åke, 2006, "Den svenska psalmboken 1986 i Svenska kyrkan". *Psalm i vår tid. Svenskt Gudstjänstliv* 81, s. 11–43.
- Nya barnpsalmboken*, 2001. Örebro.
- Olsson, Bror, 1942, *Psalmboken som folkbok. En skildring av dess roll i svenskt fromhetsliv*. Lund.
- Petersson, Lena, 2012, "Inför begravningsgudstjänsten. Ett utvecklingsprojekt för begravningsmusik", *Svenskt Gudstjänstliv* 87. *Kyrkomusik – ett tema med variationer*, s. 85–110.
- Pétursson, Pétur, 2001, "Psalmer, böner och religiös socialisation". *Dejlig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo, s. 59–88.
- Psalmer i 90-talet*, 1994. Stockholm.
- Psalmer i 2000-talet*, 2006. Stockholm.
- Psalmernas väg. Kommentarer till text och musik i Den svenska psalmboken. Band 1. Psalmerna 1–204 av den ekumeniska psalmboksdelen*, 2014, red. Per Olof Nisser, Inger Selander & Hans Bernskiöld. Visby.

- Psalmkaraoke*. Svenska kyrkan. Utgiven av Västerås stift, 2012 (DVD).
- Psalmportalen*, <http://www.psalmportalen.se> [2014-01-16]
- Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete*, 2008. Stockholm.
- Ronnås, John, 1990, *Våra gemensamma psalmer. Kommentar till psalmbokens 325 första psalmer*. Stockholm.
- Selander, Inger, 2006, "Psalmbok i handen eller textbild på väggen?" *Psalm i vår tid. Svenskt Gudstjänstliv* 81, s. 44-58.
- Selander, Inger, 2008, *När tron blir sång. Om psalm i text och ton*. Skellefteå.
- Selander, Sven-Åke, 1994, "Kyrko- och samfundsvetenskap. Om kärna och forskningsperspektiv". *Mellan tid och evighet. Festskrift till Bo Johnson*, red. Sten Hidal, Lars Haikola & Stig Norin (Religio 42). Lund, s. 185-202.
- Selander, Sven-Åke, 1999, "Reformationen och lekfolket". I: Åke Andrén, *Sveriges kyrkohistoria. 3. Reformationstid*. Stockholm, s. 290-303.
- Selander, Sven-Åke, 2001a, "Kyrko- och samfundsvetenskap". *Theologicum i Lund. Undervisning och forskning i tusen år*, red. Birger Olsson, Göran Bexell & Göran Gustafsson. Lund, s. 140-149.
- Selander, Sven-Åke, 2001b, "Kyrko- och samfundsvetenskap i Lund". *Kyrkovetenskap som forskningsdisciplin. Ämneskonferens i Vitterhetsakademien, 12-13 november 1998*, red. Sven-Åke Selander (Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Konferenser 52). Stockholm, s. 27-45.
- Selander, Sven-Åke, 2006, "Varför sjunger folk i kyrkan?" *Psalm i vår tid. Svenskt Gudstjänstliv* 81, s. 161-178.
- Selander, Sven-Åke, 2011, "Doppsalmer i Svenska kyrkan. Om tro, dopbarn och föräldrar". *Dop. Svenskt Gudstjänstliv* 86, s. 81-113.
- Sjung till vår Gud*, 1998. [Sångerna sammanställda av Marianne Andersson.] Varberg.
- Skolverket, *Skolavslutning i kyrkan*. <http://www.skolverket.se/regelverk/juridisk-vagledning/2.6125/skolavslutning-i-kyrkan-1.175509> [2015-05-18].
- Stai, Sverre, 2001, "Deltakelse i felles salmesang". *Deilig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo, s. 20-37.
- Straarup, Jørgen, 2001, "Kollektivt musicerande som väg till psalmerna" *Deilig er jorden. Psalmens roll i nutida nordiskt kultur- och samhällsliv*, red. Karl-Johan Hansson, Folke Bohlin & Jørgen Straarup. Åbo, s. 38-58.
- Svenska kyrkan, *Babypsalmsång*, <https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=775242> [2015-01-16].
- Svenska kyrkan, *Dopsajten*, <http://www.svenskakyrkan.se/dopsajten> [2015-05-20].
- Svenska kyrkan, Kyrkomötet 2011, Gudstjänstutskottets betänkande 2011:4. Tillgängligt: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=816938> [2015-05-20]
- Svenska kyrkan, Kyrkomötet 2011, Kyrkomötets skrivelse 2011:10, "Den svenska psalmboken". Tillgängligt: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=833473> [2015-05-20]
- Svenska kyrkan, Kyrkomötet 2011, Motion 2011:93, "Den svenska psalmbokens användande". Tillgängligt: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=804120> [2015-05-20].
- Svenska kyrkan, *Nu är den klar: Konfirmandernas psalmskatt!* <https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=780195> [2015-05-18].
- Svenska kyrkan, *Svenska kyrkan i siffror*, <http://www.svenskakyrkan.se/1132282> [2015-05-03].

- Den svenska psalmboken*, 1985, vol. 2: *Historik, principer, motiveringar*. Slutbetänkande av 1969 års psalmskommitté (SOU 1985:17). Stockholm.
- Den svenska psalmboken. Antagen av 1986 års kyrkomöte*, 1986. Älvsjö.
- Den svenska psalmboken. Antagen av 1986 års kyrkomöte. Med Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens psalmtillägg (701–800)*, 1987. Uppsala.
- Den svenska psalmboken med tillägg*, 2002. Stockholm.
- Sånger för små och stora*, 1990. [Red. Nils Wallnäs et al.] Stockholm.
- Ung psalm*, 2006. [Red. Anna Braw, Åke Olson & Anna Stenlund.] Örebro.
- Varför sjunger dom inte när vi spelar?* Idéhäfte från Sveriges Kyrkosångsförbund, Nr 2, 1994. [Hisings Backa].
- Verbum förlag, webshop, <https://www.verbum.se/alla-produkter/psalmbocker> [2015-01-13].
- Wentz-Janacek, Elisabet, 1994, *Original-Folkpsalmtoner från Skåne. John Enningers uppteckningar utgivna av Elisabet Wentz-Janacek*. Slite.